

کنفرانس سازمان ملل متحد برای تجارت و توسعه (آنکتاد) *

محمدجواد ا. لاریجانی - علی اکبر

نخستین کنفرانس سازمان ملل متحد برای تجارت و توسعه، از ۲۳ مارس تا ۱۶ ژوئن ۱۹۶۴ در ژنو برگزار گردید. در ۳۰ دسامبر ۱۹۶۴، مجمع عمومی سازمان ملل متحد نسبت به پذیرش «کنفرانس سازمان ملل متحد برای تجارت و توسعه» (آنکتاد) به عنوان یکی از نهادهای دائمی سازمان ملل تصمیم گرفت. در قطعنامه‌ای که به این منظور صادر شد، مجمع عمومی ضمن اظهار این نظر که تجارت بین‌الملل را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی می‌داند، خاطر نشان ساخت که همه کشورهای در حال توسعه خواستار تشکیل یک سازمان جامع برای تجارت هستند. اهداف اصلی آنکتاد عبارتند از: پیشبرد تجارت بین‌الملل به منظور شتاب بخشیدن به توسعه اقتصادی، تدوین اصول و سیاستهای تجارت بین‌الملل، کمک به شروع فعالیت برای عقد قراردادهای تجاری چندجانبه و عمل کردن به عنوان مرکزی برای هماهنگ نمودن سیاستهای دولتها و گروه‌های اقتصادی منطقه‌ای در زمینه تجارت و توسعه.

مجمع عمومی سازمان ملل متحد، برای انجام وظایف کنفرانس، تأسیس یک هیئت ۵۵ نفره از میان اعضای کنفرانس را تصویب نمود که در ۱۹۷۶ تاحد دربرگرفتن همه اعضای کنفرانس گسترش یافت. وظیفه این هیئت، به اجرا گذاردن تصمیمات کنفرانس و انجام مطالعات و تهیه گزارش درباره تجارت و مسائل توسعه در این زمینه است. علاوه بر این، هیئت وظیفه تهیه مقدمات جلسات کنفرانس و ارائه گزارش سالانه به مجمع عمومی سازمان ملل متحد از طریق شورای اقتصادی و اجتماعی را بر عهده دارد. این هیئت دارای هفت کمیته است که شرکت در جلسات آن برای همه اعضای آنکتاد آزاد می‌باشد. این کمیته‌های تخصصی عبارتند از: کمیته کالاها،^۱ کمیته فرآورده‌ها و مصنوعات،^۲ کمیته نادیدنی‌ها و تأمین مالی در ارتباط با تجارت،^۳ کمیته

* United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).

کشتیرانی،^۴ کمیته تقدمها،^۵ کمیته انتقال تکنولوژی^۶ و کمیته همکاری های اقتصادی بین کشورهای در حال توسعه^۷. سایر نهادهای تابع، شامل کمیته های ویژه و گروه های بین الدولی^۸ می باشد.

آنکتاد دارای دبیرخانه دائمی مستقر در ژنو است که به کنفرانس، هیئت مدیره و نهادهای تابع خدمات لازم را ارائه می دهد. سرپرستی آن را دبیرکل آنکتاد برعهده دارد که به وسیله دبیرکل سازمان ملل متحد پیشنهاد و توسط مجمع عمومی سازمان تأیید و تصویب می گردد. جلسات کنفرانس تاکنون به این ترتیب برگزار شده است: ۱۹۶۴ ژنو - سوئیس، ۱۹۶۸ دهلی نو - هند، ۱۹۷۲ سانتیاگو - شیلی، ۱۹۷۶ نایروبی - کنیا، ۱۹۷۹ مانیل - فیلیپین، ۱۹۸۳ بلگراد - یوگسلاوی و ۱۹۸۵ هاوانا - کوبا. هفتمین اجلاس کنفرانس در ۱۹۸۷ در ژنو برگزار شد.

عضویت در آنکتاد برای همه کشورهای عضو سازمان ملل متحد یا هر یک از نهادهای وابسته به سازمان ملل باشند آزاد است. تعداد اعضای آنکتاد در پایان سال ۱۹۸۴، ۱۵۹ نفر بوده است.

با آنکه فعالیتهای آنکتاد با همه ابعاد، سیاستهای توسعه بین المللی را دربرمی گیرد ولی مسائل کالاهای اولیه، فرآورده ها و نیمه فرآورده ها، انتقال تکنولوژی، توسعه تأمین مالی و کشتیرانی و فعالیتهای اقتصادی ناپیدا، تجارت میان کشورهای سوسیالیست و غیر سوسیالیست، گسترش تجارت و یکپارچگی اقتصادی کشورهای در حال توسعه و اقدامات ویژه به نفع ضعیفترین و کم توسعه یافته ترین کشورها کار عمده این سازمان می باشد.

در خصوص کالاهای اولیه، موفقیت بزرگی در کنفرانس نایروبی ۱۹۷۶ به دست آمد و آن تدوین برنامه جامع کالاهای اولیه بود که دبیرکل آنکتاد آن را پیشنهاد و کشورهای در حال توسعه از آن حمایت کردند. منظور از این برنامه، تعیین قیمتهای پاداشی و عادلانه، با احتساب تورم جهانی، تغییرات پولی و هزینه فرآورده های وارداتی است. به عنوان بخشی از این برنامه اجلاس نایروبی موافقت نمود که یک صندوق مشترک برای تأمین مالی انبارهای ذخیره ویژه تأسیس گردد تا در مواقع لزوم و برحسب شرایط بها در بازار، کالاهای مورد نظر در انبارها نگهداری و یا به بازار ارائه شود تا به این وسیله به تغییرات فاحش در قیمتهای کالاهای اولیه - که کشورهای در حال توسعه متکی به صادرات کالاهایشان را دچار زحمت ساخته - پایان دهد. در حال حاضر، پنج موافقتنامه بین المللی کالا در خصوص قهوه، قلع، روغن زیتون، شکر و گندم در حال اجرا است.

فعالیت‌های آنکتاد، در انتقال تکنولوژی و دانش فنی به کشورهای در حال توسعه، کمک به تغییر و تحوّل در قوانین ملی و موافقت‌های بین‌المللی در زمینه نظام مالکیت صنعتی و علاوه بر آن تقویت توانمندی و ظرفیت فنی کشورهای در حال توسعه متمرکز بوده است. یک هدف عمده، اتخاذ قانون و نظامنامه عملکردی واحد در زمینه انتقال تکنولوژی بود تا از این طریق به روشهای کاری و تجاری محدود کننده پایان داده و میزان دسترسی کشورهای در حال توسعه به تکنولوژی را افزایش دهد.

از آنجا که فعالیت‌های آنکتاد به ابعاد متعددی از توسعه مربوط می‌گردد، تجدید ساختار نظام پولی و تأمین مالی بین‌المللی به منظور افزایش قدرت آن در پاسخگویی به نیازهای کشورهای در حال توسعه، یکی از وظایف آنکتاد است. برای این کار، فعالیت آنکتاد بر روی چهار موضوع کلیدی تمرکز یافته است: رهاسازی کشورهای در حال توسعه از بار بدهی‌های خارجی، تصفیه حساب کسرپرداخت‌های فاحشی که این کشورها همچنان دچارش هستند با تأمین کافی و درازمدت منابع مالی، ترازهای پرداخت، اصلاح نظام پولی بین‌المللی برای یکنواخت تر ساختن تأثیرات آن بر گروه‌های متفاوت کشورها و تعمیم عضویت. پیشنهادهای آنکتاد در مورد شرایط کمک، بهبود روشهای وام‌دهی، اقداماتی برای آسان‌سازی شرایط همکاری‌های دوجانبه و قرضه‌های چندجانبه را دربرمی‌گیرد. یک هدف بزرگ در این زمینه، حذف روش مرتبط و مشروط ساختن کمک به کشورهای در حال توسعه به خرید از کشور کمک‌دهنده است.

آنکتاد گسترش تجارت و سایر مبادلات را میان کشورهایی که دارای نظامهای متفاوت اقتصادی و اجتماعی هستند تشویق و ترغیب می‌نماید. در سالهای اخیر، هم تعداد موافقتنامه‌های همکاری میان تک‌تک کشورهای در حال توسعه و سوسیالیست و هم حجم کلی تجارت میان این دو گروه به طور دائم در حال افزایش بوده است. آنکتاد وسایل و روشهای انعطاف‌پذیرتری را برای تصفیه پرداختها و افزایش عناصر چندجانبه در تجارت متقابل پیشنهاد کرده است.

تحت نظارت آنکتاد، سیاستهای جهانی برای بیمه و تجدید بیمه مورد بحث قرار گرفته و اتخاذ می‌شوند تا به این وسیله بازارهای بیمه ملی کشورهای در حال توسعه تقویت گشته، بتوانند مخاطرات مربوط به فعالیت‌های اقتصادی خود را تحت پوشش بگیرند. در نتیجه این اقدام، کشورهای در حال توسعه از خدمات بیمه خارجی کمتری استفاده نموده و لذا از نظر هزینه‌های ارزی صرفه جویی‌های عمده‌ای داشته‌اند.

آنکتاد در انجام اقدامات ویژه برای محرومترین و کم‌توسعه یافته‌ترین کشورها و همچنین کشورهای در حال توسعه‌ای که از نظر جغرافیایی وضعیت نامساعدی دارند،

مانند کشورهایی که به دریا راه ندارند و کشورهای جزیره‌ای، پیشگام بوده است. همچنین آنکتاد در زمینه حمل و نقل دریایی فعال است؛ زیرا برنامه‌های حمل و نقل و کشتیرانی تأثیرات عمده‌ای بر تجارت جهانی می‌گذارند. در ۱۹۷۴، کنفرانسی که از طرف آنکتاد برگزار شد کنوانسیون نحوه برگزاری و هدایت کنفرانسهای خطوط کشتیرانی را تدوین و اتخاذ نمود که منظور از آن ایجاد تغییرات اساسی در نحوه کار کنفرانسهای مربوط به حمل و نقل دریایی (اتحادیه خطوط کشتیرانی که در مسیرهای خاص تجارتي فعال هستند) بود. تا کنون ۲۹ کشور برای پایبندی به این قرارداد اعلام موافقت کرده‌اند.

تشویق و پیشبرد صادرات و مسائل مربوط به بازاریابی در حوزه مسئولیت مرکز تجارت بین‌المللی است که به طور مشترک به وسیله آنکتاد و گات^۹ اداره می‌گردد. این مرکز که مکمل فعالیتهای آنکتاد و سایر نهادهای سازمان ملل متحد است، توجه خود را در کشف فرصتهای مناسب بازار صادرات متمرکز نموده و کشورهای در حال توسعه را در زمینه آموزش افراد باصلاحیت برای امر بازاریابی و تکنیکهای پیشبرد و تقویت صادرات و تأسیس نهادها و تشکيل برنامه‌های آموزشی لازم برای ایجاد خدمات مدرن پیشبرد صادرات یاری می‌دهد.

علی اکبر

۱.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بیش از بیست سال از تأسیس آنکتاد (کنفرانس سازمان ملل در مورد تجارت و توسعه) می‌گذرد. دکتر پریش، که از بنیانگذاران این واحد است، در سال ۱۹۶۴ در آنکتاد بنای کار را بر «مصالحه، همکاری و عدم مقابله و درگیری» بین کشورهای توسعه یافته، در حال توسعه و عقب افتاده گذارد و تاکنون این فلسفه بر تمام فعالیتهای این ارگان حکمفرما بوده است. امروز (در سال ۱۹۸۷) وضعیت چگونه است؟ کشورهای عالم به دو دسته تقسیم شده‌اند: برخی که تعداد آنها بیش از ۱۲۶ کشور است، جزء جریان سوم، در حال توسعه و یا کمتر توسعه یافته می‌باشند؛ و تعداد انگشت شماری نیز به نام جهان صنعتی یا توسعه یافته. رابطه این دو گروه نیز قابل ملاحظه است:

جهان صنعتی - با تعداد انگشت شماری از اعضا - صاحب صنعت، پول و قدرت نظامی است و جهان سوم صاحب مواد اولیه مورد نیاز صنایع آنان، منابع اولیه

انرژی و جمعیت فراوان که مصرف کننده مصنوعات هستند.
 جهان صنعتی مواد اولیه را، به هر بهایی که بخواهد و به هر اندازه که مایل باشد، از جهان سوم می‌خرد!
 جهان صنعتی انرژی خود را که موتور محرکه اقتصادیش است، به هر اندازه و به هر قیمت که مایل باشد، از جهان سوم می‌خرد!
 جهان صنعتی مصنوعات خود را، به هر مقدار و به هر قیمت که بخواهد، به جهان سوم صادر می‌کند!
 در حقیقت، از این رابطه با تفاهمتر، با صمیمیت‌تر و عادلانه‌تر چه کسی سراغ دارد؟!

۲.

در بیست سال گذشته، موضوعاتی که محور مذاکرات آنکتاد بوده، بسیار متنوع است؛ اما اصول آن عبارتند از:

۱. کالاهای اساسی: هدف آن بوده که همه مردم جهان به سهولت بتوانند به کالاهای اساسی خود دسترسی داشته باشند و این کالاها در بازار جهانی وضعیتی متشنج نداشته باشد.

۲. تجارت و صنعتی شدن: هدف آن بوده که تجارت جهانی دارای یک سیستم عادلانه شود و کشورهای در حال توسعه در زیر فشار تاکتیکیهای قدرتهای تجاری جهان از بین نروند. بازارها برای محصولات آزاد باشد و رقابتها سالم گردد!

۳. پول، سیستم مالی و توسعه: بدیهی است که توسعه نیاز به سرمایه دارد و لذا نظام مالی مناسب برای این کار ضروری است تا بتوان براحتی سرمایه مورد نیاز را در اختیار کشور محتاج قرار داد و آن کشور با استفاده از آن پیشرفت نموده و سرمایه اولیه را بازپرداخت نماید.

۴. سیستم وام‌دهی: به نحوی که به توسعه لطمه نزنند!

۵. سیستم بین‌المللی پولی: توجه به سیستم بازپرداخت مالی (CFF)، امکانات مساعدتی مالی (SFF)، ایجاد یک حقوق ویژه اجرایی (SDRs) در صندوق بین‌المللی پول، ایجاد تحول اساسی در سیستم برتون وودز (Bretton Woods) و بالاخره دخالت بیشتر کشورهای در حال توسعه در امر تصمیم‌گیری پولی جهان.

۶. کشتیرانی برای تسهیل در ارتباط تجاری مورد مطالعه قرار گیرد تا مسیرها امنتر، راحت‌تر و تأثیر آن در قیمت کالاها کمتر گردد. زیرا بخشی از بهای کالای در دست مصرف‌کننده، مربوط به خرج حمل و نقل است.
۷. انتقال تکنولوژی؛ و حرکت به سوی ایجاد همکاری اقتصادی بین کشورهای در حال توسعه (ECDC).
۸. بررسی راه‌های کمک بیشتر به کشورهای کمتر توسعه یافته (LDCs).
۹. توسعه همکاری بین کشورهای در حال توسعه.
۱۰. توسعه همکاری بین کشورهایی که سیستمهای اقتصادی متفاوت دارند—مانند: همکاری کشورهای سوسیالیستی با غرب صنعتی.

۳.

اگرچه همواره فلسفه تفاهم و همکاری غنی و فقیر اساس کار آنکتاد بوده است، لیکن از همان ابتدا گروه‌های مختلفی در آنکتاد به وجود آمدند که مهمترین آنها گروه ۷۷ است که شامل تمام کشورهای در حال توسعه و یا عقب افتاده است و بیش از ۱۲۶ کشور عضو این گروه هستند که جزو مهمترین و فعالترین گروه‌های آنکتاد است. دستاوردهای این گروه — با همه داد و قالهایش — در طول بیش از بیست سال، به شرح زیر می‌باشد:

- تاراج منابع اولیه و مواد خام کشورهاشان توسط کشورهای صنعتی و سقوط مداوم قیمت مواد خام در بازار جهانی.
- دیون کمرشکن این کشورها به کشورهای صنعتی که حتی از عهده پرداخت بهره آنها بر نمی‌آیند!
- کاهش مداوم صادرات این کشورها و برعکس، افزایش سرسام آور صادرات کشورهای پیشرفته به آنها!
- در مقابل رونق، پیشرفت و بالا رفتن سطح زندگی مردم در جهان صنعتی؛ رکود، بیکاری، فقر و حتی قحطی برای اعضای محترم گروه ۷۷!
- براستی اگر کسی تصور کند که اشتباهی در تعلق از مسائل در کار نبوده و فلسفه کار از بنیان خراب نیست، چگونه آدمی است؟
- کجای فلسفه کار گروه ۷۷ یا آنکتاد عیب دارد؟

۴.

اشکال عمده کار آنکتاد و گروه ۷۷ درست در همان مبنایی است که آقای پربیش در سال ۱۹۶۴ پایه ریزی کرد: ایشان می‌بایست به جای «مصالحه، همکاری و عدم مقابله و درگیری»، اصل را بر روابط عادلانه می‌گذاشت. همین خشت اول که کج گذارده شد، امروز فعالیت آنکتاد و گروه ۷۷ را به صورت «تکدی» بین‌المللی درآورده است؛ یعنی کشورهای صنعتی باید از روی «صدقه سری» مردمشان و بزرگواری خودشان چیزی به درویش بدهند! جهان سوم «صدقه» نمی‌خواهد؛ جهان سوم بیداری می‌خواهد تا حق خود را بر مبنای «عدل» بگیرد!

جهان صنعتی قدرت نظامی دارد، قدرت مالی، قدرت صنعتی و علمی دارد، اما بدبختی ما به خاطر قدرت آنان نیست، بلکه بدبختی ما به خاطر ضعف، فساد، جهل و عدم لیاقت خودمان است؟ توجه نمایید به اینکه:

نخست، قدرت صنعتی کشورهای پیشرفته بدون «انرژی» که چرخ صنایع را به راه اندازد و بدون مواد اولیه که توسط صنعت به محصول تبدیل شود قدرتی نیست! بدون این دو عامل، کل جهان صنعتی فرومی‌پاشد! و هر دو منبع به طور عمده در جهان سوم است.

دوم، رونق در جهان صنعتی، وابسته به تولید فراوان است تولید فراوان نیاز به بازار مصرف دارد و بازار مصرف جهان صنعتی در جهان سوم است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۵.

اگر آنکتاد بواقع می‌خواهد که وضع فعلی اقتصادی جهان را تغییر داده و نظم نوینی را جایگزین نماید که به نفع جهان سوم و توسعه باشد، باید قبل از هر چیز مبنای فلسفی کار خود را دگرگون نماید. فلسفه کار آنکتاد باید بر مبنای برقراری رابطه «عادلانه» اقتصادی، بین همه کشورهای جهان، باشد. گروه ۷۷ باید سیاست «تکدی» را کنار گذاشته و بعکس به امکانات خود تکیه نماید و بر این باور باشد که جهان سوم می‌تواند با پای خود و با اتکا به امکانات خود، به توسعه لازم اقتصادی دست یابد. در این راستا، زمینه‌های مهمی برای فعالیت گروه ۷۷ وجود دارد:

۱. طراحی و اعمال «معادله شامل» روابط اقتصادی بین‌المللی بر مبنای

پارامترهای زیر:

دسترسی به بازار جهان سوم، قیمت و میزان مواد خام، قیمت و میزان انرژی، انتقال تکنولوژی و مشارکت پولی در توسعه.
سیس سیاست «بازار آزاد» یا «اقتصاد بازاری» جای خود را به تراز در «معادله شامل» بدهد.

۲. جهان سوم برای توسعه نیاز به سرمایه و تکنولوژی دارد. جهان سوم خود بازار مورد نیاز برای رونق خویش را دارد. با توجه به معادله مسائل فوق الذکر:
نخست، استفاده از «سرمایه» جهان صنعتی باید به دور از دوزخ «ربا» و سلطه نرخ بهره باشد. غرب برای دادن سرمایه به جهان سوم باید متکی به عوامل مشوق زیر باشد:

— اعتماد در تضمین اصل سرمایه.

— برقراری توازن در معادله شامل.

— مشارکت عادلانه در سود و زیان «سرمایه» به کار رفته.

دوم، لوازم صنعتی و انتقال تکنولوژی، «هبه» یا «هدیه» جهان صنعتی «نیست» بلکه پارامتری از معادله شامل است. به عبارت دیگر، جهان سوم مواد اولیه، انرژی و بازار خود را به رایگان در اختیار کسی نمی‌گذارد.

سوم، بانک جهانی باید دگرگونی مبنایی در سیاستهای کمکهای خود ایجاد نماید تا با مبانی فوق الذکر سازگار شود. امروزه بانک جهانی در قبال کمکهای خود، سیاستهایی مهلک را برای اقتصاد کشورهای جهان سوم تحمیل می‌نماید.

۳. به علت اختلافات زیاد در بافت اقتصادی — فرهنگی — اجتماعی کشورهای جهان سوم، همکاری‌های منطقه‌ای که تا حدود زیادی همگونی بیشتری در زمینه‌های فوق الذکر دارد، باید به عنوان یک استراتژی عمومی گروه ۷۷ و آنکتاد مورد پشتیبانی و حمایت قرار گیرد.

محمد جواد ا. لاریجانی

1. Committee on Commodities.
2. Committee on Manufactures.
3. Committee on Invisibles and Financing related to Trade.
4. Committee on Shipping.
5. Committee on Preferences.
6. Committee on Transfer of Technology.
7. Committee on Economic Cooperation among Developing Countries.
8. Intergovernmental Groups.
9. General Agreement on Tariffs & Trade (GATT). توافق عمومی برای تعرفه‌های گمرکی و تجارت.